

NOCIONS DE DIRECCIÓ. EXERCICI 8è.

SEGON CURS*

Enric Giménez

La direcció d'obres escèniques és una tasca tan especial i tan variada que no s'acaba mai; voler subjectar-la a un nombre de regles fixes seria una insensatesa. Però malgrat la seva multiplicitat d'aspectes té unes petites normes i aquestes seran les que tractarem d'explicar de la manera més clara i simple possible.

El primer és la concepció total de la realització o representació de l'obra en el seu just valor; després estudiar tots els seus components perquè en la seva actuació particular i de conjunt aconseguixin fins on sia possible aqueixa concepció i no permetre de cap manera que per equivocació en les seves funcions cap dels seus components falsegi, equivoqui o desharmonitzi aqueixa valor total; en una paraula, tot element, tot detall que intervingui en l'obra deu estar supeditat al conjunt, que és el vertader valor de la mateixa.

Aquí s'imposa una digressió perquè el deixeble no es deixi extraviar per falsos conceptes. Entre els *anomenats* artistes, molts són contraris a tenir que supeditar-se al criteri de la direcció, pretextant que fent-ho així en val de menys el seu lluïment personal; clar que si el seu treball ha d'ésser judicat només que per públics ignorants, potser sí que amb quatre tamborelles i altres trucs de mala llei enganyi els estúpids i arribi a crear-se una falsa aureola, però ni és això el que deu ésser, ni serà mai admirat per públics intel·ligents, ni assolirà una vertadera fama; el que fent-ho així, posarà en evidència la seva falta de consciència i de sentiment artístic.

Tampoc és veritat que acceptant la concepció del director de com ha de representar-se l'obra, llavors pugui utilitzar-se per a dur-la a terme elements qualsevolga, mediocres, sense importància; no, tampoc; van errats els que s'ho creuen; per a saber adaptar-se a la perfecció al servei d'una obra amb tota fidelitat, cal un mèrit molt major que no el representar quatre convencionalismes viciosos exclusivament personals; i quant més difícil és l'obra més calen artistes complets, dels que posseeixen una veritable escola, una sensibilitat exquisida i plétora de facultats.

I encare que és innegable que l'obra és l'essència i la direcció el fonament, si la interpretació viscuda l'executen artistes com els que suara dèiem quasi sempre igualen el mèrit de l'una i l'altesa de l'altra i no sols la igualen sinó que la superen moltes vegades vis a vis del públic.

* **Nota del corrector:** en tractar-se d'un text històric, s'ha optat per corregir només les errades pròpiament ortogràfiques, respectant però la manera d'expressar-se de l'autor. Per la qual cosa no s'han corregit ni els problemes sintàctics ni els de lèxic propis de l'època.

Els que creuen per excés d'amor propi que l'obra sola fa anar gent al teatre, com els que es pensen i diuen que un bon director amb cadires soles fa comèdies, s'erren llastimosament. Deixem-ho. Are en quant a la tan manosejada personalitat de l'artista, sofisma darrere el que s'amaguen la ignorància i la falta de sentiment artístic, no consisteix pas com molts creuen en que fan sempre el mateix i diuen sempre de la mateixa manera, no, això no és la personalitat de l'artista, més aviat és la negació de l'artista. La vertadera personalitat no s'explica, no s'ensenya, no s'aprèn; consisteix amb aquell matís inexplicable dintre la tònica del que es representa, que el fa únic, inconfundible. En altra ocasió ja en parlàrem... deixem-ho are i seguim el present exercici.

El director además de l'estudi general deu fer-ne un de minucios per a repartir els personatges de l'obra, doncs encare que els artistes de què disposi tinguin en general moltes condicions, sempre hi haurà diferències entre ells i aquestes diferències són les que deuen aquilatar-se per a aprofitar-les i confiar a cada u el personatge que física i sentimentalment resulti més apropiat; si les condicions naturals favoreixen l'artista en molt o en poc, el treball d'adaptar-se al personatge sempre resultarà més veritat i més fàcil; fins els defectes cal aprofitar perquè en la reproducció de certs tipus, esdevenen qualitats.

També cal posar molta atenció en precisar el TO de la comèdia que deu representar-se; veiam si sabré explicar-me. Tota obra d'Art té el seu caràcter; aquest caràcter està completament d'acord amb el seu ambient, doncs d'aquí neix el TO; les esglésies ¿no són pas totes iguals? Però tenen el seu ambient i el seu caràcter; doncs això els dona un TO; no es produeix en la gent que hi entra amb tot i esser tan heterogènea, de la mateixa manera que es produeix i parla en altres llocs, i encare que la gent no parla igual si és a la nau central davant del presbiteri, o a la sagristia o als claustres, si n'hi ha, malgrat aqueixes diferències la gent parla d'altra faisó que en altres llocs.

Un quadre amb un panorama, on hi ha un pastó, bens, un carro, una casa pobre, una església, cel, núvols, arbres, muntanyes, prats i de vegades aigua; doncs malgrat tot l'esmentat, hi ha una harmonia de colorit, de caràcter, d'idea, en una paraula, de TO.

Una composició musical gregoriana amb la seva variació de temes té un TO.

Una taverna amb els seus tipus abigarrats té un TO.

Una reunió aristòcrata té el seu TO; i aqueixos TONS persisteixen malgrat totes les variants i excepcions.

Doncs per aqueixes raons les comèdies, drames i tragèdies deuen tenir el seu TO; no sempre el mateix sistemàticament perquè aleshores seria amanerament, sinó cada una el seu TO, per raó de l'època, del seu país del mitjà en què es desenrotlla, del caràcter i del gènere.

La col·locació dels personatges i la manera de bellugar-se, deu ajustar-se al gènere de l'obra, ja que individus de certa categoria no es col·loquen ni prenen actituds com ho fan d'altres, i ells mateixos no es manifesten de la mateixa manera en la forma exterior; segons el lloc on se troben i l'ambient que els envolta. El moviment escènic després d'estar supeditat al que deixem dit, té que ajustar-se sempre a l'acció de l'obra i utilitzar la configuració del decorat quina plantació feta d'una o altra manera facilita una sèrie de col·locacions i jocs de les figures que además d'esser pròpies i variades resulten altament estètiques.

La direcció tindrà cura d'aquells principis tan elementals, com són, que les figures no estiguin col·locades en el mateix pla, ni en línia recta, que una figura no estigui davant d'una altra si estan

junes, que no prenguin actitud ni col·locacions iguals, que les figures no topin unes amb altres en canviar de lloc, que mentres van d'un lloc a un altre puguin accionar lliurement, que els moviments de les figures sigui sempre natural dintre del caràcter de l'obra, que una figura no estigui contínuament d'espatlles al públic, sobretot si té gran feina d'expressió en el rostre, no tampoc que estigui completament de cara al públic prescindint dels seus interlocutors; en realitat l'artista deu realitzar el seu treball com si el públic no existís i si únicament els demés personatges i l'acció que en escena es desenrotlla; tenint consciència d'aqueix precepte la mateixa lògica indica en la majoria dels casos la col·locació dels personatges. La distribució de les figures en les escenes de conjunt deu quedar equilibrada en els espais disponibles, procurant que hi haigi varietat en la part física dels que formen el grup; que les actituds, siguin dintre la situació, el més variat possible i que els moviments que executin sense perdre l'exponatitat que els calgui, resultin justos, precisos i compostos. Deu cuidar així mateix la direcció que la indumentària i caracterisació dels personatges sia d'absoluta propietat i harmonia entre ells; per això deu posseir el director un coneixement complet de trajos, calçats i armes, així com tota mena de mobles, estris i atuells de tots els països i èpoques. L'harmonia dels colors entre si en els trajos, i vis a vis dels colors del decorat que serveix de fons, reclama també una gran atenció, doncs segons la combinació desentonen uns i d'altres i produeixen mal efecte. També quan es tracta de conjunts cal cuidar la perspectiva del color dels trajos perquè harmonitzi amb el decorat, i dintre la varietat de tons es procurarà que els colors forts estiguin a primer terme, els de mig to en segon, i els més esblaimats en tercer; que és l'ordre de perspectiva que regeix en pintura: també les figures segons sigui el seu físic deuen cuidar-se especialment puix els colors, segons són elles, poden fer-les més grosses o més primes; una figura excessivament prima si es vesteix amb roba negra s'aprima més, una figura entrada en carns abillada amb colors clars o blanc s'engroixeix més; el mateix passa amb colors molt viollats que en les figures petites perden valor i en les grans l'augmenten. El director deu conèixer els istils per a triar amb tota cura els decorats i mobles amb propietat i gust perquè sense faltar a la veritat històrica puga, deixant la rutina, buscar nous efectes artístics sense falsejar ni apartar-se del caràcter de l'obra. En la col·locació de les figures, contra el que es fa generalment, deuen posar-se els més alts a primer terme, els regulars a segon i els més baixos a tercer, doncs la llei de la perspectiva és sempre de major a menor.

Les llums per a conseguir efectes escènics són un gran factor i amb els mitjans que avui dia es disposen en certs teatres poden obtenir-se efectes magnífics; però com no sempre es disposen d'aquests mitjans, amb els usuals emprats amb discreció i encert pot també conseguir-se donar un gran caràcter i formar un ambient que favoreixi les produccions que es representin.

Jo crec en fi que el director ha de fer-ho tot absolutament tot. I no em fa parlar ni un afany d'acaparar; ni de fals amor propi ni el més petit menyspreu dels demés artistes que puguin tenir participació en l'obra d'Art; no, ben lluny de mi res ofensiu; fa que parli així la dificultat de trobar elements que puguin fondre's en una mateixa idea i sentiment; i caldria que fos així perquè l'obra sortís completament equilibrada puix del contrari en trobar-se dos artistes, han de trobar-se dos sentiments artístics, que establiran desacords, fins admetent coincidències, i no pot esser això; cal perquè l'obra tingui un valor que sigui almenys UNA cosa, errada o encertada, i això sols pot conseguir-ho un home sol. Un director va queixar-se a un pintor, de nom, perquè havia fet un decorat massa bonic, i ell va respondre-li: «Que no m'he de lluir jo?». No cal dir res més.

El director cal que faci els esbossos dels actes o quadres que tinga la comèdia i les plantacions per a donar-ho al pintor; unes altres per la col·locació dels mobles escollits; además dels figurins té de fer els tipus per al perruquer; si pot esser dibuixats millor; en quant el moviment de figures és molt pràctic resoldre-ho com en un joc d'escacs; en el marge de les planes de l'exemplar; si les acotacions són petites o bé en la part blanca del full o bé en plantacions numerades si són extenses, es marca les figures per números per no confondre els que comenci el nom per la mateixa lletra; se situen on són en començar l'acte o quan entren a escena i per mitjà de ratlles es marquen els moviments i passades, capçant la ratlla en el punt on és i allà on acaba el canvi de lloc; els grups de comparseria es marquen també amb un número cada grup i així sense confondre's se situen on hom li convé: al costat d'aquests petits plànols geomètrics, deuen haver-hi les anotacions escrites que la direcció cregui convenients per al desenvolupament de l'acció i orientació exacta de la tasca dels intèrprets: si l'obra és de pocs personatges i per casualitat tots els noms són diferents, en lloc de números pot posar-se les inicials dels noms; així el director té una visió precisa de l'obra i va a l'assaig amb un criteri concret; clar que si en posar l'obra es troba en quelcom errat o que no li agrada, llavors ho canvia, però no és tot o variar un accident o tenir que improvisar-ho tot, cosa poc menys que impossible.

Aquest sistema per a dirigir comèdies, amb petites variants, és molt semblant a tots els que he conegut i amb cinquanta-cinc anys de pràctica m'ha dat bons resultats: si quelcom podeu aprofitar-ne, millor; si no preneu la bona voluntat.

Abans de finalitzar aquest lleuger esbós no puc sostreure'm a la necessitat d'expressar la meua manera de pensar i sentir respecte a certs sistemes emprats i fins alabats; entengui's, sempre referint-me a teatre.

No sóc ni he sigut mai exclusivista, sistemàtic ni rutinari; al contrari, he sentit sempre un afany renovador, evolucionista; però no he cregut mai que es degui recórrer a l'extravagància per l'afany de produir quelcom nou, en detriment del vertader Art, del bell Art del teatre.

Jo admeto l'arcaic, l'estilista, l'exòtic, el boig, perquè moltes vegades la bogeria artística no és altra cosa que l'expressió d'una personalitat que no troba la seva forma; la fantasia, tot, menys l'arbitrari, aquest no: tot repeteixo que ho admeto, tot, però sense faltar als principis bàsics de la naturalesa i de la bellesa, i com sense estètica no hi ha bellesa, diguem també sense faltar als principis estètics: però tot en el seu just mitjà i en el seu punt. Seria llarga d'enumerar la sèrie d'arguments que em fan opinar així, però no cal dir-los perquè en tinc prou amb les denominacions que ells mateixos s'apliquen per a fonamentar les meves raons: si no judiquem, l'arcaisme és un mal de vellúria bon xic ignorant dels que se'n van, i que malgrat tot, té coses bones, però que deixen els que vénen: estilitzar vol dir que pertany a un altre estil o que no en té cap, és doncs una falsetat acceptable si es vol, però falsetat; exòtic vol dir foraster; moltes vegades desplaçat, rar, extravagant etc; arbitrari, no, aquest no necessita altra explicació que la pròpia paraula; arbitrari vol dir mal fet, abús, engany, quelcom en fi censurable, condemnable; per aquestes deduccions després d'examinar com denominen ells mateixos les seves obres els partidaris de l'ultramodernisme, s'arriba a la conclusió que poden tolerar-se en alguns casos aqueixos extrems, però mai acceptar com a principi bàsic, la falsetat, la rutina i l'extravagància, etc. Poden tolerar-se perquè l'arcaisme és innocent, la falsetat pot esser un recurs, l'exòtic un caprici o una llibertat, la bogeria per si sola es centra, però l'arbitrari té el pecat de mala intenció, es un crit de rebel·lió, és

verinós: entre contemplar quatre obres antigues o modernes d'una mateixa escola o quatre obres diferents i novíssimes que siguin quatre engendraments d'orat, no és dubtosa l'elecció.

Les belles arts no poden esser patrimoni d'esperits malaltissos, gastats i degenerats, de cap manera, doncs en les seves mans són com un virus que es contamina fàcilment.

En les belles arts tot el que no sigui bell, educatiu, enlairat, òptim no te raó d'esser, malgrat tot el que diguin aquests senyors que ens titllen d'antiquats i rutinaris, perquè no sacrifiquem com ells a la popularitat els nostres principis i consciència.

La celebritat i tot el diner, siga com siga! Aquest és el crit del nostre temps; i com que els ignorants són els més i els que professen aqueixes ideies els convé que el nombre creixi, asseguren l'èxit per tots els mitjans i preparen el camí pels successors... Bon profit: per damunt de tot tinc el convenciment que val més una consciència tranquil·la i la satisfacció que produeix el deure complert.